

Etikkrådets arbeid under kull- og klimakriteriene

Etikkrådet har avgitt flere tilrådninger under klimakriteriet, og vil arbeide videre med de mest utslippsintensive industritypene, som produksjon av olje, stål og sement.

Klimakriteriet ble innført i 2016 og gjelder «Handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser.» Kriterieteksten er generell, og bygger ikke på noen kjente normer eller standarder. Det har derfor vært nødvendig å kartlegge en rekke generelle faktorer som kan ha betydning i vurderingen av om et selskaps utslipp er uakseptable.

Omfanget av og tilgangen til data og informasjon varierer svært mye, og det kan være systematiske variasjoner mellom land, regioner og bransjer. Ikke alle selskap rapporterer sine utslipp, og ikke alle rapporterer sin produksjon av ulike produkter på måter som kan sammenliknes. Det er også ulikt i hvilken grad selskapene offentliggjør andre forhold som kan påvirke vår vurdering av selskapenes utslipp av klimagasser.

Etikkrådet legger i utgangspunktet til grunn at selskapene som kan utelukkes etter klimakriteriet, må ha store utslipp, at utslippet per produsert enhet er høyere enn konkurrentene, og at det ikke foreligger troverdige planer om reduksjon som konkret beskriver hvordan utslippene skal reduseres til et akseptabelt nivå innen rimelig tid.

Hvilke reguleringer og avtaler er relevante?

FNs rammekonvensjon om klimaendringer, Kyotoprotokollen og Parisavtalen retter seg mot statene som signerer avtalene og gir statene full råderett over hvordan kutt i utslippene skal gjennomføres. Så godt som alle land har signert Parisavtalen. Parisavtalen stiller ikke utslippskrav direkte til næringslivet eller enkeltselskaper, og det stilles heller ikke konkrete krav om utslippsreduksjoner til enkeltlandene, men det er enighet om at målet er å holde temperaturøkningen globalt godt under to grader. Det er også enighet om hvor store reduksjonene i utslipp må være for å nå målet. Foreløpig er ikke de nasjonale målene i sum tilstrekkelig til å nå dette utslippsmålet, men det forventes at de enkelte landene etter hvert vil sette nasjonale mål for utslippsreduksjoner som sammenfaller med det globale målet, og velge tilpassede tiltak for å nå dette målet.

Ulike land vil bruke ulike tilnærminger for å nå sine mål, basert på nasjonale politiske vurderinger og prioriteringer sammenholdt med landspesifikke muligheter. Det er etter Etikkrådets vurdering allikevel slik at selskap med store utslipp ikke kan la være å ha målsetninger for reduksjon av eget klimagassutslipp. Etikkrådet mener at selskap med store klimagassutslipp har et selvstendig ansvar for å bidra til utslippsreduksjonene, og vil legge vekt på i hvilken grad selskapenes konkrete planer og mål sammenfaller med de globale målene om utslippskutt.

Kvoter og andre tiltak

Et mindretall av landene har innført ulike typer kvotehandel, der EU sitt er det største. Noen andre land har innført ulike former for karbonavgifter. Kvotesystemet i EU er foreløpig basert på en stor andel gratis kvoter. Det er også fortsatt et stort overskudd av omsettelige kvoter i markedet, slik at prisene foreløpig er lave og ikke utløser særlig mye utslippsreducerende tiltak. EUs nylige vedtak om innstramminger gjør at dette bildet vil endre seg noe over tid. Samtidig er fortsatt omkring halvparten av utslipp innen EU ikke regulert av kvotesystemet. Flertallet av land som har undertegnet Parisavtalen, har enten planer om å innføre kvotesystemer eller ønsker å regulere de nasjonale utslippene på andre måter.

Når kostnadene for utslipp øker, vil enkelte typer produksjon kunne flytte til land der kostnadene er lavere, mens andre, som for eksempel kraftproduksjon, ikke konkurrerer i et globalt marked, og lettere vil kunne belaste sine kunder med kostnaden.

Etikkrådet vil foreløpig ikke legge særlig vekt på om selskapene har sine utslipp i land som har etablert et kvotesystem.

Hva kan sammenliknes?

I de fleste andre saksområdene Etikkrådet arbeider med, er det slik at vi må holde et selskaps atferd opp mot en norm. Rådets mandat under klimakriteriet er å identifisere selskaper som har uakseptable utslipp av klimagasser, men det finnes ingen etablerte normer for hva som er uakseptable utslipp. I stedet vil rådet måtte sammenlikne et selskaps utslipp med andre tilsvarende selskapers utslipp, og vurdere om forskjellen i utslipp per produsert enhet kvalifiserer til å karakteriseres som uakseptabel.

En tilleggsutfordring er at slike utslippstall normalt ikke finnes. Allikevel er det ofte mulig å sammenlikne indirekte. Om eksempelvis ulike typer råvarer eller produksjonsteknologi anvendes av selskapene som sammenliknes, og disse råvarene og teknologiene har kjente utslippskonsekvenser, kan en ofte ut fra det estimere forskjellene i utslipp. Dette er et arbeid som krever omfattende ressursbruk fra Etikkrådets side.

Mor-og-datter-selskap

Grunnlaget for utelukkelse er «Handlinger eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser». Etikkrådet legger til grunn at aggregert selskapsnivå gjelder all produksjon av samme vare i selskapet, i motsetning til kullkriteriet der det understrekes at det også gjelder «konsolidert med enheter de kontrollerer». Som et resultat vil det være slik at det ikke kan legges vekt på aktiviteter i mor- eller datterselskaper. Dette illustreres enkelt ved et tenkt eksempel fra kraftbransjen: SPU eier aksjer i selskap A som produserer elektrisitet. A har 95 prosent vind- og vannkraft, og fem prosent kullkraft fra gamle, ineffektive kraftverk som brenner brun-kull. Det gir på et aggregert nivå for lite utslipp av klimagasser til at selskapet vil bli utelukket.

Så legger de kullkraftdivisjonen over i et annet selskap, selskap B som de kontrollerer og som ikke produserer annen kraft, og der SPU også eier aksjer. B vil da ha 100 prosent av sin kraftproduksjon fra utdaterte brunkullkraftverk, og vil kunne utelukkes på grunn av utslippene fra disse. Det framstår i dette tilfellet som urimelig å utelukke morselskapet A også for datterselskapets utslipp, siden utelukkelse ikke ville ha vært aktuelt om alle utslipp hadde vært i samme selskap. Tilsvarende, i motsatt situasjon der vann- og vindkraft legges til datterselskapet B og kun kull blir igjen hos morselskapet A, vil Etikkrådet følgelig heller ikke kunne legge vekt på utslippene hos B når det er morselskapet A som vurderes.

For de øvrige atferdskriteriene mener Etikkrådet generelt at der et selskap i fondet (datter) kontrolleres av et annet selskap i fondet (mor), så er morselskapet også ansvarlig for hva datterselskapet gjør. Om et datterselskap utelukkes på grunn av brudd på våre retningslinjer, for eksempel for alvorlig miljøskade, så skal da også morselskapet utelukkes.

Lobbying

I de fleste land vil innretningen av tiltakene for å redusere de nasjonale utslippene være et resultat av sammensatte vurderinger, der også virkninger på næringsliv, sysselsetting, infrastruktur og så videre vil kunne bli vektlagt. Det er vanlig i en slik prosess at ulike selskaps- og næringsinteresser presenterer forslag og vurderinger av konsekvenser for sine aktiviteter i beslutningsprosessen. Slik lobbying må i utgangspunktet betraktes som legitim og kan vanskelig tillegges vekt i vår vurdering. Saken stiller seg imidlertid annerledes om selskapene mot bedre vitende forsøker å villedde beslutningstakerne. Samtidig er det en utfordring at informasjon om slike forsøk på aktiv påvirkning ikke er like tilgjengelig overalt. I de fleste land foregår slike prosesser i relativt lukkede rom.

Kullkriteriet

Kullkriteriet ble også innført i 2016 og gjelder «...gruveselskap eller kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer får 30 prosent eller mer av sine inntekter fra termisk kull, eller baserer 30 prosent eller mer av sin virksomhet på termisk kull.» Ansvaret for gjennomføring av dette kriteriet er delt mellom Etikkrådet og Norges Bank, der Norges Bank har hovedansvaret for gjennomføringen.